

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:

Egész évre	4 frt.
Félévre	2 „
Negyedévre	1 „

A társulat minden rendű tagjai
a lapot tagdíjaikért kapják.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek,
mint az előfizetési pénzek a „Közmlélő-
dés” szerkesztőségnek Gyulafehérvárra
várbá küldendők.

A véderőre vonatkozó törvényjavaslat tárgyalásáról.

Pulszky F. egyik ujság vezércikkében az országgyűlésen most folyó tárgyalások hosszadalmasságának okát jellemezni akarván, oly értelemben nyilatkozik, hogy az oly kicsinyserű, mint a mikor arról vitatkoztak, hogy vajjon a Szentháromságban a második személy az elsővel homousios-e vagy pedig homoiousios, egy lényegű-e vagy pedig csak hasonlényegű. Pulszkyknak ezen párhuzamításánál minden bizonnyal szeme előtt lebegett Madách ismeretes felsohajtása „az ember tragédiája”-nak VII-ik színében, hogy egy „i” betű miatt annyi vihar a kereszténységben! Csakhogy ezen „i” betű nem lényegtelen kicsinyiség, mert azon fordul meg a Krisztus istenségében és így a megváltás valóságában helyezett hit, az hogy a Szentháromság második személye — a Fiu — Isten-e vagy pedig nem. Elegen vannak a nagy elmék között is, a kik a vallás dolgában nem tudnak a kellő felfogásra szert tenni.

Távol legyen tőlem a mostani országos tárgyalások fontosságát ama IV. századbéli vita fontosságával párhuzamba állítani; s ha Pulszky teszi, akkor ő akaratán kívül végtelen fontosságot tulajdonít azoknak.

Alig tartozhatik a mi lapunk körébe ezen ügy érdemleges méltatásába bocsátkozni, mert a mi lapunk feladata csupán csak közegül szolgálni „az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat” munkálkodásának; a mely feladatot most annál könnyebben teljesítheti, mert e munkálkodás jelenleg — semmi, De éppen ezért van tere feladatán kívül eső mozgalmokra is kiterjeszteni figyelmét; sőt — nem levén kizárólag tudományos irányú szakközlöny — kötelessége is a

kor nagy eseményeit respektálni, hogy később a ki kezébe veszi, ne mondhassa, hogy ezen lap ki volt szakítva a korból, a melyben élt, reá nézve kora nagy eseményei nem léteztek, azok iránt érzéketlen volt.

Ujabb alkotmányos életünkben az országgyűlési tárgyalások egy ügy körül még ennyire nem nyultak, ily hévvel nem folytak; s ennek meg van a maga oka. A véderőre vonatkozó törvényjavaslatról van szó. Nem akarom az ügynek minden fasisát leírni, mert az már csakugyan nem tartoznék lapunkba; csupán csak egyszerűen jegyzem meg, hogy a heves hosszadalmasságot a javaslat 14 és 25 §§. okozták.

A 14 §. a katona ujonczok megajánlási idejéről szólott. A mostani törvény szerint egyszerre 10 esztendőre szavazta meg az országgyűlés a számot; a vitatott 14. §. szerint pedig bizonytalan időre történt volna a jutalék számának a megszavazása. Alkotmányunk sarktételei közé tartozott mindig az adó és katona megszavazása. Történelmünkben tudjuk, hogy ezen két nemzeti jogunknak nem respektálása minő keserűségeket szült s a nemzetet minő határozott ellentállásokra fegyverezte fel. — Az alkotmány tulajdonképen csak eszköz a nemzet boldogulásához, s ha ezen céljára többé nem alkalmas, azon lehet, sőt kell is változtatni. A nemzet érdeke főbb az alkotmány érdekénél. Tudjuk a történelemből, hogy voltak a nemzetre veszedelmes alkotmányok is. Csak hogy azért általában mégis az alkotmány oly szilárd alapja a nemzet életének, hogy azon viszketegeből könnyelműen változtatni nem tanácsos. A jelenleg fennálló alkotmányok minden államban magukban foglalják azt is, hogy mikor és hogyan lehet rajtok változtatni. Mindig komoly megfontolást igényelnek

az alkotmányváltoztatási szándéklatok. Nálunk is a véderő javaslat 14. §. érintette az alkotmányt; de a veszély elmúlt, a kormány engedett, s a bizonytalan idő helyett marad ezutánra is a 10 esztendő, mely alatt az ujonczok egyszer megszavazott száma érvényes.

De nem így áll a dolog ugyanazon törvény javaslat 25. §-ával.

A nemzet alkotmányán változtathat, sőt ha veszedelmesnek mutatkozik, azt magától el is dobhatja. Minden nemzetnek van egy oly tulajdona, a mely fölött nem alkuhatik s a melyről ha lemond, saját életéről mondott le, s ez: a nyelv; ez minden nemzetnek a legdrágább szászert kell, hogy a legfőbb kincse is legyen. A magyar nemzet e kincsét is eddig sok veszedelem fenyegette, de tőle azt soha senki és semmi el nem vehette. II. József is tulajdonképen csak a latin helyébe rendelte a németet; de nem tudott boldogulni. Minden kísérletezéssel szemben a nemzeti nyelv folyton követelte a maga jogait s az újabbkori mozgalmak szelleme által erősítve végre czélt is ért; lerázta a latin nyögét is magáról. Hiszen nemzet nem is képzelhető nemzeti nyelv nélkül s a milyen mértékben ura valamely nemzet magának, oly mértékben van természet-szerűleg joga nyelvéhez is.

Magyarország s illetőleg a magyar nemzet jogilag mindig önálló nemzet volt, a melynek nem parancsolt soha senki. A magyar küzdeme a szabadságért nem olyan küzdelem, mint pld. az aldunai tartományok, vagy a balkáni népek felszabadítási háboruja; ezek velünk nem állíthatók párhuzamba. Mi sem idegen uralom alá nem adjuk magunkat, sem meg nem hódított soha semmiféle hatalom, — a jelen század 50-es éveiről nem szólok s mégis abba a lealázó helyzetbe jutottunk, hogy nemzeti jogainkat önállóságunknak és méltóságunknak megfelelő fokig csipetnyileg kell vissza kunyorálnunk.

1867-ben a politikai eszélyesség oly közjogi helyzetet teremtett meg, melyet az ősmagyar kétségbeejtő elkeseredtségében sem tudott volna elképzelni soha. Szó sincs róla, nem természetes szüleménye a multnak; mesterséges alkotása a kényszerű opportunismusanak a jelenben; de a nemzet legnagyobb része oly bölcs műnek tartja, hogy ahhoz mint jövő nagyságának az alapjához ragaszkodik s azt féltékenyen őrizi. Alkotmányunk ezen oly nagy fontosságú alaptörvénye után is megmaradtunk tökéletes önálló államnak, ugy, hogy ha mi nem is parancsolunk senkinek, de nekünk sem senki; mi nem állunk más állam felett, de más állam sem felettünk. Ilyetén állami helyzetünkben természet-szerűleg folynak minden — az önálló független állami étellel szervi következésben levő jogaink — tehát a nyelv is.

Sok küzdelmünkbe került a legújabb időben is, a míg nemzeti nyelvünk az állami élet különböző rétegeiben érvényre; juthatott, de még ma sem érvényesül az mindenütt ugy, mint a hogy illik. Allam, különösen modern tökéletes állam nem is képzelhető hadsereg nélkül. Van is nekünk még az inkább csak belvédelemre kötelezett honvédségen kívül is egy más katonaságunk — az ugynevezett sorkatonaság. De ez a katonaság közös azon állammal, a mely a mi államunkkal együtt alkot egy monarchiát. Jogilag ugyan közös ez a katonaság; sem egyiké,

sem másiké, hanem mind a kettőnké; de a tényleges állapotokból sokszor vetik a szemére, hogy az tulajdonképen osztrák hadsereg, a hová mintegy idegen hadseregbe zolgáltatjuk be, még pedig válogatott ifjúságát nemzetünknek.

Mindenki tudja, hogy ebben a hadseregben a magyarság képviselője nem felel meg aránylagosan a magyar állam rangjának, nemzeti méltóságának. Nem a számot értem s nem is azt, hogy a magyar államnak ezen hadseregre alig van valami befolyása, de sőt ugy látszik, mint ha nem az állam volna a hadsereg felett, hanem a hadsereg az állam felett. Azt akarom mondani, hogy a közös hadseregben semmi magyar nemzeti érdek nem érvényesül. S vannak, a kik ezt még helyesnek is tartják; azt hozzák fel, hogy a magyar érdek jogszerű érvényesítése a szervezet egységét megbontaná, hogy azzal együtt jár a másokkal való megférhetetlenség. Merik ily rágalommal sértegetni a magyart. Igy a közös hadseregben minden idegen lett és semmi sem magyar. Ha a magyar ember be akar jutni a tisztí karba, nehezen tud boldogulni, mert a tisztí vizsgát nemétül kell letenni.

A magyar kormány alkotmányos eljárás vézett a védelemről törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé, a melynek 25. §. az egy éves önkéntesek tisztí vizsgájának a letételéről szól. Eltekintve azon tervezettől, mely a vizsga nem sikerülése esetében susítja a magyar intelligens ifjúságot, az említett § még egy más szempontból is vitattatik: a nyelv szempontjából.

Indítvány tétetett, hogy a törvénybe vétessék fel az is, hogy magyar nyelven is lehessen a tisztí vizsgát letenni. De a kormány ezt nem akarja. E miatt oly elkésredett harcz indult meg a kormány ellen, a melynek végét és eredményét alig lehet még el is gondolni. A nemzet szent ügyének igazában megizmosodott magyar genius oly lelkes támadást intézett a kormány ellen, hogy az igazság jogos követelése elől teljesen az sem tudott kitérni, hanem az őt támogató párt egy néhány tagja által egy oly értelmű határozati javaslatot terjesztett a parlament elé, hogy a szakminister utosítassék oda hatni, hogy a tisztí vizsga letételénél a német nyelv csak oly mértékben kívántassék, a mely a hadsereg szolgálati viszonyainak elengedő.

A kormány ezt elfogadta, de az ellenzék azt kívánja, hogy ez ne utasításilag, hanem törvényileg mondassék ki. A kormány, mely pedig ezen határozati javaslat elfogadásával a dolog lényegét elismerte és magáévá tette, nem enged; az ellenzék pedig nem tégit, mert a mult, sőt a jelen is elég példát mutat arra, hogy az utasítások hogy szoktak megtartatni és életbe lépttetetni.

Az utasítás maradhat utasításnak, de a törvény mindig törvény lesz; mert annak a megváltoztatása vagy nem érvényesítése két faktortól függ: a királytól és a parlamenttől. Más következményei vannak a törvény megszegésének és mások az utasítás meg nem tartásának.

Az ellenzék követelését a kormány mindenféle hiu kifogásokkal akarja erejétől megfosztani, de ennek az igazságos követelésnek oly méltó — a világ bármely parlamentjének büszkeségét képezhető bajnokai akadtak, hogy

A két-két homoru cserépből álló csatornában találtak egy kisebb gerinczes állat lapoczkacsontja és csigolyái.

Ugyan ezen fal felszíne s a rajta fekvő 65 cm. vastag föld között van egy majdnem vízszintes menő sűrű réteg gipszpárkányzat — töredékből, melyből sok meglehetősen ép darab található. A párkányzatarabok háta 8 cm. felső szélessége 6 cm., alsó szélessége pedig 1 cm., és két-féle stílust mutatnak; egyik derékszögű lépcsőzetű, a másikon pedig domboru hozvonalak vannak.

Ezen gipszdarabokból álló réteg alatt van piskóta alaku téglalából összeállított padlózatmozaik, ez alatt pedig rózsaszínű kavicsos cement vakolatréteg található, melyet az egész ásási területen is találhatni.

Ugy a kavicsos vakolat, mint a piskóta alaku mozaik az egész most leírt területen végig húzódik.

Innen délre van 9 méternyi távolságban a negyedik ásási hely.

Ki van itt ásva egy K Ny. irányú 78 cm. széles és 65 méter hosszú fal, mely innen keletfelé és nyugatfelé a föld alatt tovább húzódik. Ezen fal északi oldala mentén, téglalából épített négyszögű oszlopok állanak és ezen oszlopsortól északra újból egy K. Ny. irányú keskenyebb fal van úgy, hogy az előbbi fal és ezen vékonyabb fal között levő 60 cm.-nyi széles térben állanak az oszlopok. A vékonyabb fal aztán tompa szöget képez és É K. felé fordul, ezen párhuzamosan menő falak folytatása pedig a legujabb ásatásnál nagyszerű ovalison menő és az előbb leírt harmadik ásási helyen levő épületet összekötő falakra vezetett.

Az oszlopok magassága 70 cm. Eppen ilyeneket találtak az első ásatási hely fala mellett is, mint már fentebb említettem.

Az oszlopok fel vannak építve 45 cm. vastag falú négyszögű, majdnem kocka alaku üreges téglahasábok. Az üregek kőkeménységű vakolattal vannak megtömve s 4 lapos és 3 kocka alaku téglá váltakozva van egymásra rakva.

A föld ezen oszlopok fölött 70—80 cm. — A most említett oszlopok 60. cm.-nyi távolságban állanak egymástól. Rendeltetésök itt is alfűtési szerkezet képezése volt.

Az előbb leírt K. Ny. falhoz D. É. felé csatlakozik egy 60 cm. széles és 1205 m. hosszú fal, melynek két oldalán három helyen 3—3 nagy nyers kő és ezek alatt és mellett több fekvő helyzetű emberi csontváz találtott. Ezekből két koponya meg van, a többi csontrészeket a munkások a kihányt földdel betakarták, részben pedig szét-hordották. Ezen embericsontvázak bizonyára újabb idők-ből valók, mi abból is látszik, mert a leírt régi fal fölött, a falon keresztül fekvő emberi mellkas részeit magam ástam ki óvatosan, azonban a csontváz többi részeire nem akadtam. Közéleben volt még a kereszt- és ülőcsont is.

A kiindulási pontul vett kaputól egyenes irányban, kelet felé 1550 m.-nyi távolságban van az ötödik ásási hely, hol a falaknak egész csoportjára akadtunk.

Ezen csomópontból négy irány felé vastagabb-vekonyabb falak indulnak ki.

Itt találtunk f. év jan. 2-án egy drb. ezüstpénzt, Marc. Jul. Philippus, római császártól (244 K. u.), 1 drb. kétfülű korsótörödéket (amphora), 1 drb. keskenyszájú korsót, egy darab agyagüstöt s több cserépdarabokat. Straubert Odón,

kedves collegánk, ki privátpassióból fényképészettel foglalkozik, ezen tárgyakról kitünően sikerült képeket készített szíveségből.

A beállott hideg és havazás miatt itt félbe hagytuk volt a munkát, melyet egyetünk részéről most újból folytattunk, a többi helyeken is szakszerűen dolgoznak a munkások. Ezen helytől kelet felé 7 méternyi távolságban van egy régebbi, hatodik ásási hely. Az innen kiásott falak az ott volt két nagyobb és több kisebb helyiségre engednek következtetni.

Ettől E.K. felé 15 méternyi távolságban a hetedik ásási hely volt, melyben 4 üres 18-20 cm. átmérőjű, nagy függőlegesen álló agyaghengert találtak, melyeknek két ellenkező oldalán, egyikén fent és a másikon lent kerek nyílás van. Ezen hengerek alsó és felső táj nyílása vakolattal megerősített nagyobb négyszögű téglá által volt bezárva.

A jelenben folytatott ásatás alkalmával egész fűtő szerkezetet képező több ilyen henger találtott, mely valószínűleg, a most fellemlítendő fürdőmedence céljaira szolgálhatott.

Innen újból E. K. felé 4 méternyi távolságban (8-ik ásási hely) 3—4 méternyi átmérővel bíró ovalis márvány medenczére (fürdőmedence) akadtak, melynek bővebb leírását más alkalommal fogjuk adni.

A medence padlózatát nagyobb és kisebb fehér csiszolt márvány lapok képezték, melyek között 50 cm. széles, 90 cm. hosszú és 2—3 cm. vastag is található.

Innen E. irányban a kertkerítés mellett van a kilencedik ásási hely, hol két falat ástak ki.

A szives tulajdonosnő leírása szerint ez utóbbi hely azért nagyon érdekes, mert a 60 centiméter magas fal alatt 40 c.nyi földréteg, alatta pedig utcai kövezeti kőréteg, ez alatt újból kőfal, utána vagy lapos téglák és ezek alatt ismét kövezeti kövek voltak.

Az előbbi éveken ezeken kívül még 5 helyen ástak, mindenütt akadtak falakra; egyik helyen 2 méter hosszú kőpárkányzatot is találtak.

Az egészre vonatkozólag mondhatom, hogy a falak majdnem mindenütt vagy DÉ-ki, vagy K. Ny-i irányt mutatnak, hogy a falak majdnem mindenütt a föld alatt folytatódna és hogy aránylag az ásatások alkalmával a falakat kivéve nagyon kevés tárgy találtott, s úgy látszik hogy itt egy nagyobbiszvű római fürdő volt.

Megemlíthetem még, hogy ezen ásatások alkalmával egy Dr. Temesvári János, főgymnáziumi tanár birtokában levő, 39 cm. oldalhosszal bíró négyzet alaku téglára akadtak, melyen gyakorlatlan kézre mutató írás és rajzolat van a téglának égetése előtt bekarcolva. Az alak egy idétlen állású férfi, jobb kezében pajzsval, baljában az alvezéri háromágú villával hátán a nyiltartóval, altestén pedig pikelyes ruhával. — Az alak fölött e szó áll: Herculanus. Véleményünk szerint ez a ritkaságok közé tartozik.

Nevezett tanár ur birtokában jutott ugyan e helyről 6 drb. ezüst és rézpénz és egy kisebb fedő nélküli urna, melyeket ő a legszívesebben engedett át megsejmlés végett.

(Vége köv.)

Az erzsébetvárosi örm. kath. raphaeli algymnasium emléklapjai.

Ha az idők jellemét mérlegeljük, azon tapasztalatra jutunk, hogy míg a századok zárókövét a rombolások, forradalmi mozgalmak, megrázkodtató események törik össze: addig a századok kezdete ép oly kiskorúságot tüntet fel, mint az éretlen gyermek, nem érti meg önmagát, nem tudja becsülni embereit, kik magas szellemi látókörük ter mékeit az egyház és haza felvirágoztatására szentelni hivatva vannak; e providentialis egyének működési képességét az ellenálló körülmények megbénítják, nuzamos időre visszavetik, s azért nem csoda, ha az új századot, mely méltányolni tudja a nemes törekvéseket, haladás századának nevezik el.

Ily rendkívüli csillaga támadt Erzsébetvárosnak is e század elején egykorát messze tulszárnyaló férfuban, Kábdebo János esperes-plebános személyében, ki — miként egykor Origenes megfejthetetlen dús munkássága által minden időnek tudomány-csodája maradt. Kábdebo János is emberi erőt felülmuló tevékenysége által Erzsébetváros emléklapjaiban megörökítést érdemel. Ő volt többféle jótékony intézmény alapítója s következetesen a gymnasium eszméjének is megtestesítője, midőn 1765 frt. magánadományból a jelenlegi elemi iskola egyik szárnyát gymnasiumi helyiségnek felépítteté. Valódi lelki örömmel olvasám néhai Kovács Miklós püspök urnak 1831-ből kelt látogatási okmányában a halhatatlan emlékü plebános nemes törekvéseire viszhangozó főpásztori szózatot: *convicti de necessitate majoris gymnasii in his provinciae partibus propter remotiones undique scholas introducendi; suae majestati sacratissimae in hanc L. et R. urbem clementissime remissendis, humillimas nostras preces, homagiolum submissione substernere non intermittemus.*

De eredmény nem következvén, a gymnasium szervezése mindaddig kegyeletos óhajnak maradt, míg Raphael Sándor angol lovag 1841-ik évben 15000 pf. alapítványt tett e célra. E szív és lélekben nemes férfiú Indiának Madras nevű városában látott napvilágot, honnan atyja kíséretében nemcsak ös hazáját Arméniát, hanem Európát s különösen az angolországi kereskedelmi városokat bejárta. Az ifjú Raphael Sándor fivérével Edével együtt selyemkereskedést üzött és pedig oly szerencsés sikerrel, hogy midőn London polgára lett 13 millió tőke vagyonnak volt ura. Mint ily duggazdag szenvedélyes hévvel szerette feleit, fölkereste őket az olaszthoni sz. Lázár szigetén, ép úgy mint Bécsben és Magyarhon különböző városaiban s mindenütt, a hol csak előzékenységgel találkozott jótékonyágának ecclatans jeleit hagyta maga után. Erről leginkább bizonyosságot tehet a velencei és bécsi mechitarista testvér szerzet; az előbbi 500,000 ft. ajándékot kapott, az utóbbinak *physicum museumát*, könyvtárát, könyvnyomdáját segítelyezte. Valószínű, hogy emberbaráti czélokra tett számos áldozatai emlék föl őt a „lord“ nagyok közé. Hogy Erzsébetvárost is látogatásával megtisztelte, a velencei mechitarista szerzett első érseke Akoncz István bölcs utasításának köszönhető, ki az erzsébetvárosi klostromban huzamos ideig dicséretes eredménnyel működvén, jól ismerte a közég szükségleteit, szellemi vajadásait. Raphael

adományozása előtt már létezett a két *grammaticalis osztály*, melyeknek jeles tanára Papp János, később brassai főgymnasiumi tanár volt, s az igazgatói tisztet a város főbirája viselé egész 1849-ig. A gymnasium a 48 előtti szervezet alakjában 1843-ban nyílt meg, vagyis két *grammaticai* egy szónoklati és költészeti szakosztályval.

Az algymnasium első tanárai, kiket maga az alapító Raphael nevezett ki: Issekutz Antal, később városi tisztí ügyész; Kábdebo Antal, később székelyudvarhelyi főgymnasiumi tanár és Dajbukát Gergely. A forradalmi időszak mint minden előnyösnek úgy az iskoláknak is utját állván, az iskolák a jait itt is becsukódtak s mindaddig zárva maradtak, míg nmilu Haynald Lajos, akkori erdélyi püspök ur 1853-ban saját elnöksége alatt tartott közgyűlésben, a gymnasium igényei kielégítésére kellő biztosítást jegyzőkönyvileg venni méltóztatott, melynek alapján határozatilag kimondták, hogy a gymnasium czélszerű berendezése s a tanárok fizetésének javítása tekintetéből 20,000 frtot, sőt ezen felül is készséggel felajánlák. Így nyílt meg az új igazgató tanár Markovich Jakab, most t. kanonok-főesperes vezetése mellett a mostani algymnasium, kinek alapvető munkáságában még 3 tanár osztozott. Rendes tanárok voltak a jelenkorig: Dajbukát Gergely, Zakariás Manó, Csákány Adeodat, most szólnokkerületi főesperes, Novák János, György István, később nagyszebeni apát-plebános; Mike Simon, Balogh Elek, kanonok, Darvas Antal, később plebános, Lukácsfi Manó, később székelyudvarhelyi főgymn. tanár, Török József, Szentpéteri János, most brassai főgymn. tanár, Avedik Lukács, most plebános, Avedik Simon, most Sz. Agotán aljárásbiró, Issekutz János, jelenleg gyulafehérvári tisztí ügyész, Zakariás János, utóbb városi tanácsos, Márton Dávid, Biró Tamás, Nagy József, Dr. Kresmery Károly, most Nagyikindán igazgató, és legújabbán Hajkó László és László Dávid igazgató tanár.

A tanári javadalmazás szintén sok viszontagságon ment keresztül. A forradalmi időszak előtt az alapítvány levél tartalmala szerint az első *grammaticalis* osztály tanára 250 R frtot, a többi keűtő 300—300 frt fizetést kapott; 1853-ban az ujonnan megnyílt középiskola tanárai közül 3 egyenként 400 forintot, az igazgató tanár 500 forint fizetést nyert, mely összeg az új pénznem szerint is csak átváltozott, az 5-ik tanári állás 1872-ben rendszeresített; de a fizetések javítása csak 1885-ben kezdődött, midőn a tanárok egyenként 600 forint és 60 frt szállásbért, az igazgató 700 frtot és 60 frt. szállásbért nyert. Jelenleg az igazgató fizetése 1000 frt; a képesített tanároké 800 frt.

A gymnasium helyisége is sokat változott; most visszatért oda, a hová Raphael az alapító rendelte. Ez épület 23 használható szobát foglal magában. Elég volna egy főiskolára is. Vajjon ki fogja e nagy eszmét valósítani?

Raphael Sándorokra van szükségünk, mert mi támogatásban nem részesülünk; oh a multban nem várt bőkezűséget e város, de a kedvezőtlen idők, a viharok letépték virágait s vajjon mikor fog ismét kizöldülni? A jövőben van reményünk, a lelkes időkorban; azért, hogy tudja becsülni jótékony szívű nagyjait, ide iktatjuk magyar fordításban az oktatás áldozatkész Maecenasának tiszteletreméltó okmányát.

TÁRCSA.

TANÁCS.

Az öröm olcsó.
Fáy.

*Az örömet lesed?
Keresed, nem látod?
Pedig látod! ő leghívebb
Kísérőd, barátod.*

*Feltalálod fényben,
Feltalálod árnyban;
Emberek közt élve-elve,
Fel csendes magányban.*

*Oh az öröm olcsó,
A boldogság biztos,
Csak ne köss e szerény netvhez
Nagyot, sokat, titkost.*

*Egy tavasz napsugár,
Egy sárguló fűszál
Megadja, csak mindég állj meg
A jelenvalónál!*

*Madárdal, viharszó,
Lomb fakadás, hullás
Minden, minden vele kínál,
Csak érezz, csak hallj, láss!*

*Oh, az öröm olcsó,
Mit minden megadhat,
Csak ott legyen tetszervedben
Lelki nyugodalmad!*

PÁL A.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— **Vidéki levél.** Mélyen tisztelt szerkesztő Ur! Nem tudom, mások minő véleményvel vannak egy bármely vallásos irányú társulat lapjáról, de nekem meggyőződésem, hogy feladata nemcsak az, hogy tudós írók tudós tollából tudós cikkeket hozzon, hanem figyelmének ki kell terjedni mindarra, mi azon vallás nyilvánulásának külsőségeivel összefüggésben látszik lenni.

Ezen meggyőződés adja kezembe a tollat, hogy e lapban becses engedelmevel, egyetmást elmondjak azon tapasztalataimból, melyeket az egyházmegyében vándorlásaim alatt összegyűjtöttem.

Szép a vallásosság, szép a kegyelet, szebb, ha egyesül a kettő: ha a kegyelet vallásos, ha a kegyelet a vallásosság emelésére siet. Szentegyházunk ebben remek példát adott, megmutatván miképpen kell a vallást a kegyelettel egyesíteni, a kegyeletet a vallással megszentelni, s a fájó szívek kegyeletét megdicsőíteni.

Keresztet állít — a reménység jelét — a halál fölé, zöld borostyánnal ülteti be az ember romjainak dombját — a temetőt, hogy az élők kegyeletét növelje; leimádkozza a meghalt bűneinek maradványát szelid zsolozsmáiban, még a misében is gyászot ölt magára — pedig hozzá a gyász nem illik — csak hogy fia kegyeletét ne sértse. Hát még a legfőbb? Ünneppé teszi bizonyos értelemben a temetés napját gyászoló körmenetei, nyilvános könyörgései által, melyekre a hiveket is megszokta hívni. Azon kívül eltekintve attól, hogy mindennap minden miséjében, melyet a föld akármelyik zugában végeztet, imádkozik, minden meghalt üdvösségéért, mondom ettől eltekintve évenként két napot egedszem a kegyeletnek szentel, kivonul a sírok csendes birodalmába s imádkozik a földi „életfájáról le hullott“ levelek örök életéért, minden misét mint engesztelő áldozatot, érettök mutat be e napon s másnap a megdicsőültek, a már szentek sorába jutottak dicsőségén örvendez.

Igy leróni a kegyelet adóját, ily lélekemelővé tenni a gyász fölötti kesergést csak az egyház tudja! — És ennyi a kegyeletből éppen elég, éppen megfelelő hitünknek, melylyel halottainkat elsiratjuk.

De mióta a mi „jótékony célra“ tánczó korunk nem elégszik meg az egyház kegyeletével, tul akar licizálni rajta, azóta a kegyeletnek egy egészen új neme kapott lábra, a halottmegkoszorúzás. Mintha a szemfedő alatt mindennek vége volna, mintha nem is lehetne azután már kedveseink iránti szeretetünknek kifejezést adni! Mintha nem is élne tovább a lélek s nem volna szüksége egy koszorúnál több, nagyobb jótéteményre! Azt az egyház sem tiltja, s senki sem helytelenítheti, hogy egy élő virág füzért illatos virágokból oda tegyünk, hol a kedves érző szíve dobogott, jelül a szeretetnek s jelül annak, hogy él ő lélekben, él az ő szelleme még a sírban is. De azt a pompává növekedő megkoszorúzást szintén nem lehet eléggé helyteleníteni. Pedig mióta a kegyeletet profanizáltuk, nem is kegyelet az, hanem az, mit legtalálósabban tán a „hallottak fényzésének“ nevezhetnénk. Mely által oda jutottunk, hogy míg egyfelől a halott eltakarítása körül — tehát a legkegyeltesebb ténynél is — speculans, licaló kalmár szellem kufarkodik s győzri aljas pénzlesésével az amugy is levert gyászolókat: addig más részről már a koszorúk száma szerint kezdjük számítani a halott állását s az élők kegyeletét, vagyis „szekérszámra“. S megérhetjük, hogy maholnap nem is lesz halott, kivált városon, mert falukon még kevesse terjed ez a kereszténytelen divat — ki után egy szekér koszorut nem czipelnek, s ki mellett ott nem vigyorog az első temetkezési egylet — főnöke gyönyörködve kocsjában, lovai czafrangjában s utcán szedett egyenruhás gyász-kísérőiben. Valóban visszatérünk nem sokára oda, hol a siratókat fogadták, s halott-sirató „egyletek“et fogunk felállítani.

Luxust csináltunk a temetésből, minden gondunkat csak a jelen pillanatra irányoztuk s megelégedtünk arról, hogy mindez hiába való, nem használunk e fényűzéssel semmit. Nem így tettek egyszerűbb, de a kegyeletet keresztényiesen igazán feltogni tudó elődeink.

Elkisérték egymást rendre, de aztán emléket emel-

tek nekik azzal, hogy lelküknek hoztak áldozatot, az egyház kegyelmi eszközeit vévén igénybe, hogy rajtuk segítsenek. Ma is állítunk emléket nekik, s a templomban éppen, hanem úgy, hogy magát a templomot is profanizáljuk. Bevisszük oda a koszorú kultuszt, mely a falakat aggatja körül a halotti kocsiról összegyűjtött koszorúkkal. A hol csak megfordultam, több helyt, talán azt is mondhatom, mindenütt láttam a templomban ily mesterségesen készült koszorúkat, hamu, fehér, fekete s másszinű sallangokkal ékeskedni. Nem egy helyt ragályos betegek koporsójáról levett koszorúk „ékesítik” a templomot, s itt-ott öngyilkos koszorúk sem hiányzanak. Nem mondhatok e szerencsétlenek felett ítéletet, de annyit tudok, hogy vallásos, lélek emelő hatása az ily koszorúknak nem lehet. S aligha nem e megkoszorúzás kezdte már e félelmes bünt is ragálylyá, s szinte szinte, ha nem is luxussá, de virtussá tenni.

Rám nézve és nagyon sokaktól, intelligens embe- rektől és előkelő egyházi férfiaktól hallottam, hogy rájok- nézve is az ily templomi sallangok igen rossz hatást tesz- nek. S bizonyosan ily módon nem is igen illenek az Isten házána ékesítéséhez, főleg ha még annyira mennek, hogy az oltárra is felviszik, a szent képét egészen körül aggatják vele, karjába húzzák s míg számtalan változat- ban alkalmazzák, hogy néhol a mise könyvet nem is le- het mozdítani, hogy mind untalan egy-egy koszorú fosz- lány bele ne essék.

Nem ez a kegyelet utja, s nem ez annak helyes mód- ja! A mit kedves halottainknak szántunk, ha mutandó vi- rág, adjuk a sirnak, hogy poraikkal egyesüljön s ne legyen kénytelen, mint láttam ezt is, a sekrestyés előbb utóbb az utcára kidobni. Én nem hiszem, hogy paptársaim is valami szivrehatónak s áhitatra buzdítónak találnák akár magunkra, akár a hívekre nézve ezt a felhalottikoszorú- zott oltárt és templomot, és azt hiszem, nem vagyok egye- dül e véleményen, mikor azt mondom: ne engedjük be a templomba ezt a koszorú kultuszt, vagy ha már be is csempészték volna, ne tűrjük azt ott tovább. Egy kis jó- akaratu figyelmeztetés a lelkipásztor részéről — ki utóljá- ra is a templomban az egyedüli intéző — meg fogja győz- ni a híveket is e lábra kapott divat helytelenségéről. Ma- radjon a templom templomnak, hol minden az Istenhez emeljen. Világosítsuk fel a híveket inkább, s a kinnél ar- ra szükség van: győzzük meg, hogy legszebb koszorú, leg- nagyobb jele a hálának, ha lelkükön igyekszünk segíteni imádság, alamizna és szt. mise áldozatok által és én hi- szem, hogy a jó akaratu igyekvés nem marad jóhatás nél- kül. Nemcsak előljárói, de vezetői és tanítói is vagyunk híveinknek, s ily látszólagos kicsinyiségek gyakran kiszá- mithatlan jó eredményt idéznek elő.

Azon hitben zárom be levelem, hogy a mélyen tiszt- elt Szerkesztőség megértette intentiomat s nem ismerve téltre felszólalásomat b. lapjában helyet ad neki. Ez cset- ben jövőre folytatni fogom. Tisztelettel. Veridicus.

— **Nyelvészeti apróságok.** 1. A h o g y. Ime egy igazságtalanul sokszor üldözött ártatlan teremtés. Mindenki kerüli, mindenki üldözi, s mégis folyvást ott látatlankodik, a hol nem kellene. Pedig szegény nem ő az oka e sok

üldözésnek, hanem legtöbbnyire maguk az üldözők, kik nem tudják az árvát csendes békéjében zaklatás nélkül meg- hagyni, s kikerülni.

Legelső üldözői azok voltak, kik a latinos *accusativus* cum infinitivo szerkezet példájára kilökték jogos örökéből s helyette — mit bánták vagy tudták ők, hogy ez nem ma- gyaros — a főnévi igenes szerkezetet kezdték használni, a mely szófűzés pedig teljesen ellenkezik a magyar nyelv természetével, s azért jó magyar stílu-ban nem is lehet hiba nélkül használni.

Nagyobb és jóval elterjedtebb hibája írónknak, s fő- leg a hivatalos iratok szerkesztőinek, hogy e szegény h o g y- ot egy pár idéetlen kakuk tojással akarják helyettesíteni. Sikerült is e lopva születő tojásokat becsempészni nyel- vünkbe annyira, hogy már ma alig akad valaki, a ki nem hogy kerülni akarná, de csak észre is venné az ilyen kifejezések magyartalanságát: „A rendező bizottság felhívja az utazó közönséget, miszerint a kitűzött határidő alatt je- lentkezzék, hogy az állomáson előre gondoskodhassék, mi- ként ott semmi akadály elő ne forduljon a tovább utazásban.”

Pedig irnak így akárhányan, kik csakhogy azt a sze- gény h o g y- ot elkerüljék, a legképtelenebb bakklövéseket kö- vetik el, midőn a hogy helyett a szerencsétlen m i s z e r i n t e t használják következetesen, s ritkán a m i k é n t é s m i k é p- pel igyekeznek a hogys Scillaból kikerülni s ugyanakkor a m i s z e r i n t e s helytelen Charibdis közé jutnak. S még védelmére is kelnek, hogy így meg amugy nem lehet ke- rülni. Pedig el lehet biz azt mindég és mindenütt. Vegyük csak az előbbi példát: A rendező bizottság felhívja az utazó közönséget, h o g y a kitűzött határidő alatt jelent- kezzék, h o g y az állomásokon előre gondoskodhassék, h o g y ott semmi akadály elő ne forduljon. Így írva, ter- mézetesen nagyon pongyola és kiállhatatlan is. De el lehet ám kerülni itt is a sok h o g y- ot. A rendező bizottság fel- hívja az utazó közönséget a kitűzött határidő alatti jelent- kezésre, h o g y az állomásokon előre lehessen gondoskodni minden előfordulható akadály eltávolításáról. Ez így ma- gyarosabb is, rövidebb is, szabályosabb is, helyesebb is, mint az a m i s z e r i n t- es, m i k é n t- es zagyalék.

Egyáltalán sohasem engedhető meg, hogy a h o g y- ot miszerinttel helyettesítsük, mert a miszerint egészen más jelentésű, mint a hogy.

Kicsiségnek látszik, de kicsiből lesz a nagy, az akasz- tófára ítélt is tü-lopáson kezdte volt. Nr. 7.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Jótékonyág.** Püspök ur ő nagyméltósága a vágási r. kath. új iskola építési céljára 1500 frtot kilátás- ba helyezvén, ezen összegből 1000 frtot legkegyelmesebben megküldeni méltóztatott; továbbá a görgényüvegsűri új templomban felállítandó oltár és szószék költségeire 100 frtot, az aljárái iskola szükségleteire 15 frtot, a székelyud- varhelyi főreáliskolánál szervezendő tápintézet céljára 20 frtot s egy özvegy nő felségélyezésére 20 frtot méltóztatott adományozni saját pénztárából.

— **Köszönetnyilvánítás.** Görgény-Szent-Imre egyházhoz tartozó Görgény-Üvegsür közel 600. rk. lel- ket számláló tekintélyes fiókhitközség új templomából a

főekesség: oltár és szószék teljesen hiányzik. Ennek mi-
kénti létrehozása foglalkoztatja 9. év óta az ottan lakó buz-
gó vallásos katolikus híveket. A lélek kész ugyan, de a
test erőtlén. Görgény-Üvegszür lakosai telepítvényesek és
volt üvegyári munkások, poliglott ugyan, de szívben lé-
lekben magyarok — egy része székely származású. Nem
volt elég, hogy a hetvenes években az ottan szépen virag-
zott üveghuta megszüntetésével főbb kereseti forrásuktól
megfosztattak, de a csángók módjára lakó beltelkeik és
osztályrészüel, peres uton, nagy áldozat után a magaskincs-
tártól kinyert erdőleltményök folyamatban levő megvál-
tása folytán is, valóban nyomasztó és szűkanyagi viszonyok
között élnek. Mi okból saját erejükön a czélba vett ma-
gasztos tervöket: egy új oltár és szószék készítését a fel-
merülő tetemes költségek miatt viselni nem képesek. En-
nélfogva e zárt helyen élő rkath. hitsorsosok iránt érdek-
lő ismert jötevőink körében a templom belfelszerelésére
gyűjtést indítottunk meg. Alig értesült e mozgalomról a
jótékonyágáról országosan ismert jószívű főpap főt, Lón-
hárt Ferencz erdélyi püspök ur ó nagyméltósága, azon-
nal jelzett czélra — saját pénztárából, — 100. frt. azaz egy-
száz forintnyi összeget kegyeskedett ajándékozni. Görgény-
üvegszüri híveimet rendkívüli módon megörvendeztette
püspök Atyánknak eme határtalan atyai gyöngéd gondos-
lása. Épen azért e nagylelkű bőkezűségért szent köteles-
ségemnek ismerem, magam és híveim nevében hálatelt
szívvel ó nagyméltóságának a nyilvánosság terén is leg-
mélyebben érzett köszönetet mondani. Ó excellentiájára
valóban rá illenek a zsoltáros ama szavai: „Dilexi decem-
re domus tuae et locum habitationis gloriae tuae.“ Mert
ó nagyméltósága számtalanszor tettekben mutatta meg,
hogy ó Isten háza ékességét valóban szívén hordja és sze-
reti. Főpásztorokodási ideje alatt már is Isten háza ékessé-
gére és a legfőbbesebb lakó helyének fénye emelésére
hozott áldozatai az ó fenkelt apostoli buzgalomáról a késő
unokák előtt is ékesen szóló bizonyítványként fognak zó-
lani. Most jótékonyágának szép sorozata a számunkra
hozott ezen új áldozattal ismét eggyel szaporodott. Ugyan-
azért addig is míg a tervben levő új oltár elkészülne: szí-
vünk élő oltárán áldozunk drága jötevőnkért, a hol na-
ponkénti áldozati imánk jóillatu tömjén füstként emelke-
dik fel a Mindenható kegyelem trónjához hön kérve és
esedezve: hogy nagylelkű Maecenásunk- és kegyes szívű
jó Atyánkat, az Uristen még állandó jólétben sok szá-
mos éven át megtartsa és éltesse, hogy terjedelmes egy-
házmegyéjét eddigi apostoli buzgalommal kormányozhas-
sa; s úgy egyházunk mint hön szeretett magyar hazánk
javára sok szép-, jó-, dicső-, és nemest alkothasson!.. A
Görgényüvegszüri kath. hívek nevében Bálint Gergely lelkész.

— **Egy kis felvilágosítás.** Lapunk közelebbi szá-
mának „A napiesemények köréből“ című rovatában (ötö-
dik bekezdés) egy kis tudósítás van, melyet a beküldő két-
ségbe vonhatlanul sok jóakarattal írt ugyan, de melynek be-
fejező sorai látszólag oly színben tüntetik föl gymnasium-
munk ifjúsági könyvtárát, mintha az mellékesen „egy kis jó-
vedelemre“, vagyis magyarul szólva, *idegen segélyre* szo-

rulna. A tanodánk iránt érdeklődő, de tán kevésbé tájé-
kozott olvasók megnyugtatására örömmel közöljük a ke-
zeinknél lévő hiteles adatokat. Ezek szerint az 1887/8. is-
kolai év végén volt a főnnebb jelzett könyvtárban: a) a hit-
tudományi, bölcsészeti és neveléstudományi csoportban 47
mű 44 kötetben és 28 füzetben —; b) a történeti, föld-
rajzi, jog- és államtudományi csoportban 196 mű 228 k.
és 40 füzetben —; c) a nyelvészeti csoportban 48 mű 54
kötetben és 2 füzetben —; d) a magyar széptudományi
és szépműtani csoportban 396 mű 471 kötetben és 139 fü-
zetben —; e) a természettudományi csoportban 48 mű 54
kötetben és 41 füzetben —; f) az utazási művek és ifju-
sági iratok csoportjában 111 mű 116 kötetben és 108 fü-
zetben —; g) a vegyes művek csoportjában 59 mű 51 kötetben
és 95 füzetben. Összesen 905 mű 1018 kötetben és 453 füzetben.
Folyó évi gyarapodás: 57 széptudományi mű 20 kötetben
40 füzetben; 1 történelmi mű 1 kötetben; 5 utazási mű
6 kötetben; 1 természettudományi mű 1 kötetben; az az 64
mű 28 kötetben és 40 füzetben. — Ez idő szerint van tes-
tát négy elkülönített szekrényben, szakok szerint b. oszt-
va összesen 969 önálló munka 1046 kötetben és 473 füzet-
ben. Megjegyzé e helyen a könyvtár gondnoka meg azt is,
hogy a gyarapodás évről-évre hasonló arányban történté-
n, alig van könyvpinczunkon tanuló kezébe való olyan jeles mun-
ka, mit nélkülözni kellene. Azt hisszük, hogy ezen adatok-
hoz nem kell kommentár! Egyébiránt köszönjük a tudósi-
tónak szives jóindulatát már csak azért is, hogy a főnnebbi ki-
mutatás közzétételére nekünk alkalmat adott. *A könyvtárnok.*

A beküldő is örvendő, hogy tudósításával alkalmas szolgálatot arra,
hogy ezen ifjúsági könyvtár állapotáról a közönség ily alakban is értesüljön
a mennyiben ez az új olvasó községe érdekli. A beküldő a „jelöl-
gósítás“ czéjját megértette és épen azért kinyilvánítja, hogy tudósítása nem
czélzott sehova, h nem szavai minden elrejtett értelem nélkül a legköze-
lebbi értelemben veendő, s bár jó akarattal van ugyan az efféle ügyek
iránt, de még sem érzi magát feljogosítva jövedelemért, vagy idegen segé-
lyért rimánkodni a kérdéses könyvtár számára, s maga is állítja, hogy az
nem is szorult erre; amár nincs olyan könyvtár, s a mai viszonyok között
nem is lehet, a melynek fölösleges lenne a jó akarat; egy könyvtár ma
igazán telhetetlen, kielégíthetlen fenekeléség. Különbön kellő tisztelet az
érdemes könyvtárnok urnak, a mivel eddig sem volt s reményem ezután
sem lesz a jónál egyéb semmi bajom. *A beküldő.*

— **Pályázat Nr. 7.** A 200 frt. készpénz, 17
hold föld, 5 igaz, 25 kézi napszám, 36 veka vegyes
gabona, 42 köbméter (1 frt, 50 kr.) tűzifa, mintegy
20 frt. stóla, lakás és állal javadalmazott jegenyei r. k. kántor-
tanító állomásra 1889. ápril 7-éig pályázatot nyit a ko-
lozsvári plebános. Kolozsvárt, márc. 7. 1889. *Éltes K.*

— **Pályázat Nr. 8.** „A csikszentimrei róm. kath.
elemi népiskolájának a segéd-kántori és tanítói állomás az
eddigi segéd kántortanítónak más állomásra elpályázása
folytán üresedésbe jöven, annak szabályszerű betöltése vé-
gét ezennel pályázat nyitattik. Évi javadalmazása két szo-
ba, egy kamara, kettős pinczéből álló lakáson, sütőház, szin
és aprómajorság helyiség, és a kántortanítóval közös csü-
rön kívül a következő: 1) a közönség pénztárából előle-
ges havi részletekben 150. frt o. é. 2) 50 kalongya ősz, 45
kalongya tavasz kepe 3) 35 szán lágú tűzi kepefa. 4) 4 sze-
ker szénát sarjut termő kaszálóhely 5) 15 frt stola. — Ezen
javadalmazással egybekötött teendőök: a) az 1—2 vegyes
osztályu fiu-leány gyermekek és ismétlő leánykák tanítá-
sa, b) a segéd kántori és sekrestyési teendőök végzése; azon
megjegyzéssel, hogy a harangozást, templomtakarítást és
orgona fuvó nyomást különfizetett harangozó fogja végezi-
ni. — Pályázni kívánók tanítói oklevél és szolgálati bizo-
nyítványokkal felszerelt pályázati kérvényüket bezárólag
folyó évi márczius 31-ig alírlirhoz nyújtás be. Kelt Csik-
Szt. Imrén, 1889. márczius 7-én tartott iskolaszéki ülésben.“
Veress Sándor, iskolaszéki elnök plebános.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: Dr. TODOR JÓZSEF.
Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, PAL ANTAL, PAL ISTVAN, STRAUBERT ÖDÖN.

Nyomatott Papp és Ferdinándnál a püsp. lyc. nyomdában, Gyulafehérvárt.